

УДК 821.162.1 Грабовський М.

Руденко І. В.

ТВОРЧІСТЬ ПИСЬМЕННИКІВ-«ЗЄВОНЧИКІВ» В ОЦІНЦІ ЛІТЕРАТУРНОГО КРИТИКА МІХАЛА ГРАБОВСЬКОГО

Анотація. У статті здійснено аналіз творчості письменників, які належали до угруповання «Зевонія» через призму літературно-критичних поглядів польського критика М. Грабовського. Визначено, що найбільш явні поетичні здібності М. Грабовський відзначив у Ю. Борковського та Д. Магнушевського, проте особливого письменницького таланту в названих митців критик не виявив. Так само і постать К. Войціцького оцінював критик неоднозначно: як збирача фольклору М. Грабовський досить високо підносив К. Войціцького, однак не вбачав у нього письменницького таланту. Virізняв М. Грабовський двох незрівнянних перекладачів стародавніх і народних творів – Л. Семеньського й А. Бельовського, переклади яких, на думку митця, значно збагачували польську літературу. Таким чином, на адресу «Зевончиків» лунали не лише дифірамбічні вірші, а й об'єктивні оцінки творчості.

Серед усіх представників угруповання «Зевонія» окрему увагу М. Грабовський присвячував С. Гоцинському як одному з найяскравіших його представників, Критик зауважував, що С. Гоцинський мав неперевершене вміння передавати настрій твору через описи пейзажу і в цьому не мав рівних серед представників тогочасних польських літературних діячів.

Ключові слова: романтизм, «Зевонія», критика, епістолярій, творча спадщина, переклад.

Інформація про автора: Руденко Ірина Вікторівна, кандидат філологічних наук, Професор кафедри східноєвропейських мов, Національна академія Служби безпеки України

Електронна адреса: iryna-rudenko@ukr.net

Rudenko I.

CREATIVITY OF WRITERS-«ZIEVONCHYKS» IN EVALUATION OF LITERARY CRITIC MIHAL GRABOVSKYJ

Abstract. This article deals with the analysis of work of writers that belonged to the group of "Zievonia" through the prism of critic-literary views of the Polish critic M. Grabovskyj. Determined, that the most obvious poetic capabilities M. Grabovskyj recognized in J. Borkovskyj and D. Magnushevskyj, but the special writer talent for the adopted artists of criticisms did not educed. M. Grabovskyj distinguished two incomparable translators of ancient and folk works – L. Semenskyj and A. Belyovskyj, their translations, thought the artist, considerably enriched Polish literature. M. Grabovskyj estimated very high ancient labours of K. Vojchitskyj, his collection of proverbs, parables, songs, legends critic considered as a large treasure of Polish literature, that had to influence on evolution of polish literary positively and mightily. But this figure was estimated ambiguously: as a collector of folklore K. Vojchitskyj was enough highly perceived by M. Grabovskyj, however did not saw him as a writer. Also L. Semenskyj was marked by M. Grabovskyj as a "not so good" writer, but

as a translator of the greatest level. Thus, to «Zievonchyks» were heard not only dithyrambs but also objective estimations of work.

Among all representatives of group «Zievonchyks» separate attention of M. Grabovskyj was dedicated to S. Goshchynskyj as one of its brightest representatives, that partly, to our opinion, was determined by the long-term friendship of both masters. M. Grabovskyj noticed that S. Goshchynskyj had unsurpassed ability to pass the mood of work by descriptions of landscape and he did not have competitors of this ability even among the representatives of Polish literary of that time.

Poetic school «Zievonchyks» was distinguished by admiration of slavs, and adopting of paints of the folk Slavic poetry. M. Grabovskyj sympathized with slavs tendencies in works of many representatives of this group, and Grabovskyj estimated positively.

Key words: Romanticism, «Zievonia», epistolary heritage, literary critic, creative inheritance, translation.

Information about author: Rudenko Iryna, PhD in philology, Professor of department of East-Europe languages, National academy of Security service of Ukraine.

E-mail: iryna-rudenko@ukr.net

Rudenko I.

TWÓRCZOŚĆ PISARZY-«ZIEWOŃCZYKÓW» W OCENIE KRYTYKA LITERACKIEGO MICHAŁA GRABOWSKIEGO

Streszczenie. W artykule przeanalizowano twórczość pisarzy ugrupowania «Ziewonia» poprzez pryzmat poglądów krytycznoliterackich polskiego krytyka M. Grabowskiego. Określono, że największe zdolności poetyckie M. Grabowski wyróżnił u J. Borkowskiego i D. Magnuszewskiego, jednak szczególnego talentu pisarskiego wymienionym artystom nie przyznał. M. Grabowski wyróżnił dwóch świetnych tłumaczy utworów starożytnych i ludowych – L. Siemieńskiego i A. Bielowskiego, tłumaczenia których, zdaniem krytyka, znacznie wzbogaciły polską literaturę piękną. Bardzo wysoko oceniał prace o tematyce starożytnej pióra K. Wojcickiego, a jego zbiory przysłów, przypowieści, piosenek, legend uważał za wielki skarb literatury polskiej, który miał pozytywnie i potężnie wpłynąć na jej ewolucję. Jednak ta postać została odebrana niejednoznacznie: M. Grabowski dość wysoko oceniał K. Wojcickiego jako zbieracza folkloru, jednak nie upatrywał w nim talentu pisarskiego. L. Siemieńskiego krytyk uważał za «średniego» pisarza, ale tłumacza najwyższego poziomu. Pod adresem «Ziewończyków» wypowiedziano więc nie tylko dytyramby, ale też obiektywne oceny twórczości.

Wśród przedstawicieli ugrupowania «Ziewonia» szczególną uwagę M. Grabowski poświęcał S. Goszczyńskiemu jako jednemu z najwybitniejszych przedstawicieli grupy, co po części, naszym zdaniem, związane było z wieloletnią przyjaźnią dwóch literatów. Krytyk zauważył, że S. Goszczyński miał doskonałą umiejętność przekazywania klimatu utworu poprzez opisy pejzażu i w tym nie miał równych wśród przedstawicieli współczesnych mu polskich pisarzy.

Szkołę galicyjską «Ziewonia» wyróżniały zafascynowanie słowiańszczyzną oraz barwność słowiańskiej poezji ludowej. M. Grabowski był przychylny tendencjom słowianofilskim w twórczości wielu jej przedstawicieli; zjawisko «Ziewonii» w literaturze polskiej krytyk oceniał bardzo pozytywnie.

Słowa kluczowe: romantyzm, «Ziewonia», krytyka, korespondencja, twórczość, tłumaczenie.

Nota o autorze: Rudenko Iryna, Profesor katedry języków Wschodnioeuropejskich Akademii Narodowej Służby bezpieczeństwa w Kijowie.

E-mail: iryna-rudenko@ukr.net

Постановка проблеми. Актуальність статті зумовлена частковою відсутністю на сьогоднішній день ґрунтового дослідження писемної творчості учасників групи «Зевонія», зокрема через призму літературно-критичних переконань одного з найвагоміших польських критиків I половини XIX століття в Польщі. Такий аналіз становить невід'ємну частину цілісного вивчення спадщини письменників згаданого угруповання, сприяє точнішому й досконалішому її розгляду.

Аналіз найновіших публікацій з теми дослідження. До цього часу найбільш ґрунтовною працею про згадане угруповання залишається монографія Марти Руцинської видана 2002 року в Польщі, також розвідки зарубіжних науковців М. Яньон, М. Малецького, А. Горячко-Борковської та інших. Проте і в Україні ця тема не залишається поза увагою: виходять статті молоді дослідниці Ганни Урсу, частково творчість «Зевончиків» розглядали Р. Кирчів, Р. Радишевський, В. Єршов, В. Окаринський, М. Брацка та багато інших полоністів.

Визначення раніше не вивчених частин загальної проблеми або напрямків дослідження. Попри наявність монографії та низки студій про творчу спадщину письменників-«Зевончиків», у жодній, на жаль, немає детального опису, яке б висвітлювало критичне ставлення до творчого доробку цієї галицької групи одного з найбільш шанованих їхніх критиків-сучасників у Польщі.

Мета нашого дослідження – проаналізувати літературно-критичні погляди Міхала Грабовського стосовно творчої спадщини письменників, які належали до групи «Зевонія».

Виклад основного матеріалу дослідження. Насамперед нагадаємо, що «Зевонія» – літературне угруповання, яке функціонувало в Галичині, на території Австро-Угорської імперії, у 1832 – 1838 роках і видавало однойменний альманах. Членами цього товариства були: Августин Бельовський, Северин Гоцинський, Луціян Семенський, Кажімеж Войціцький, Домінік Магнушевський, брати Юзеф та Лех Дунін-Борковські, Людвік Яблоновський. Один із найавторитетніших критиків польської літератури романтизму – Міхал Грабовський – присвятив немало уваги письменникам-«Зевончикам» як у критичних нарисах, так і в фундаментальній літературно-критичній праці «Література і критика», а також у приватному листуванні до інших не менш авторитетних митців XIX століття в Польщі. Серед численних адресатів епістолярію М. Грабовського знаходимо представника «Зевончиків» А. Бельовського, якому перший відкривав не лише свої літературні переконання, а й подробиці особистого життя, світоглядні позиції: «Граф Жевуський і я – писав М. Грабовський – майже одних переконань, але вони не містичні, а просто католицькі. Такі думки містять у собі натуральну всеохоплюючу любов і найсокровенніші сподівання; але привласнювати собі якусь провідну роль щодо надзвичайних справ і результатів не раджу» [5, с. 63–64]. Відомий нам також лист М. Грабовського до А. Бельовського від 24 березня 1842 року, в якому йшлося про нечітко окреслені етимологічні дослідження, католицьку філософію тощо. Автор наголошував на необхідності нового перекладу Гоме-

ра. На жаль, відомо лише про наявність листа, але не сам лист [2, с. 426]. Те саме стосується й листа до А. Бельовського від 22 квітня 1841 року, де згадувалося про поезію іншого представника згаданої галицької групи С. Гоцинського, про переклади А. Бельовського, про повісті Д. Магнушевського, про Л. Семенського як письменника-романіста і про часопис «Тижневик Літературний» [2, с. 424].

Прагнення молодого покоління митців до відродження національної поезії шляхом наслідування фольклорних творів була в той час зумовлена боротьбою з «германізацією» літератури, тому й не дивно, що у творчості представників «Зевонії» простежуються слов'янофільські тенденції, що дозволило, відтворюючи праслов'янську мінувшину, глибше пізнати власну історію, пригадати світле минуле, відновити пам'ять про національні досягнення. Поряд із представниками старшого покоління, В. Хлендовським і Й. Камінським, польський критик високо відзначив у «Галичанині» молодих письменників (Л. Набеляка, А. Бельовського, Олександра і Юзефа Дунін-Борковських). Відомий факт, що сам М. Грабовський дотримувався панславістичних ідей.

Предметом обговорення в приватному листуванні між М. Грабовським та Ю. І. Крашевський став історичний роман Д. Магнушевського «Помста пані Урсули» (1839). Ю. І. Крашевський доповнював своїми думками оцінку твору тим, що не сказав М. Грабовський, а саме, на його думку, для цього роману характерна «дикість стилю, невідповідність характерів» і т.д. [2, с. 96]. У наступних листах до Ю. І. Крашевського М. Грабовський неодноразово виражав свою думку стосовно творчої спадщини представників «Зевонії»: «Маємо багато прози й поезії, написаних ніби в цьому дусі, але вони грішать тим, що малюють неправду, навмисно перебільшують, показують ідеальні стосунки, але жодного впливу не мають. Згадаєшся, що я говорю про Л. Семенського і цілій школі демагогічних поетів і письменників, які ніколи не вміли ґрунтовно подати стан речей.» [2, с. 300–301]. Або: «Навіть у найскладнішій справі перекладу народної поезії наш Семенський незрівнянний до такого ступеня, що його переклади, чи, точніше, редакція народної пісні, виводить назовні весь її поетичний характер, який відразу не помічаєш» [2, с. 276] Таким чином, на адресу «Зевончиків» лунали не лише дифірамбічні вірші, а й об'єктивні оцінки творчості. Л. Семенського критик відзначав як «посереднього» письменника, але перекладача найвищого рівня.

Чимало уваги у своїх працях М. Грабовський приділяв своєму колезі з Уманського ліцею та другові С. Гоцинському. З ним М. Грабовський листувався не лише з приводу літературно-критичних думок, але й писав йому про повсякденні побутові подробиці. Варто навести кілька показових епізодів із життя М. Грабовського та С. Гоцинського, аби зрозуміти глибину їхньої прив'язаності та явної симпатії критика до постаті й творів С. Гоцинського. Ще навчаючись в Уманській ліцеї обидва митці разом із Ю. Б. Залеським заснували альманаху «ЗА-ГО-ГРА». Пізніше дружба з С. Гоцинським, якій М. Грабовський залишився вірним протягом усього життя попри різні політичні погляди, була задокументована 1828 року, коли молодий критик профінансував видання «Канівського замку», одночасно

допомігши авторові втекти до Відня, переодягнувшись в одяг камердинера. Окрім того, М. Грабовський певний час хворів на нез'ясовану хворобу, і місцеві лікарі не були в змозі її усунути. З цієї причини в травні чи червні 1828 року М. Грабовський разом із С. Гощинським поїхав на лікування до Відня. У серпні того ж року, після вдалого курсу терапії, вони поверталися додому через Краків і Варшаву [7, с. 10].

Головний витвір С. Гощинського «Канівський замок» критик загалом не підносив на високий щабель художньої літератури, але окремі частини його визнавав дуже вдалими, такі як «сон Радника» чи «Образ переполоху перед бунтом». Головною перевагою «Канівського замку» критик вважав те, що поема ґрунтується на народних переказах, а пролог, на його думку, заслуговував особливої похвали. Очевидно гіперболізуючи заслуги автора, М. Грабовський прирівнював пролог «Канівського замку» до першої частини «Фауста» Й. Гете: «Яка поезія! Яка мова! Усе позначене рисою генія; із забобон та фольклорних видумок він зробив драматичні сцени. Він не так розуміє чудовість як віленські та варшавські Одинці, Вітвицькі і т.д.» [2, с. 42]. А 1829 року М. Грабовський переписувався із діячами російської літератури аби сприяти перекладу «Канівського замку» російською мовою [6, с. 74].

Критик зауважував, що С. Гощинський як ніхто інший зумів створити образ гайдамацької України, а також мав неперевершене вміння передавати настрої усього твору за допомогою описів пейзажу. У цьому, за переконанням М. Грабовського, він не мав рівних серед представників тогочасних польських літературних діячів [6, с. 73].

Чимало уваги також приділив критик і К. Войціцькому. М. Грабовський вважав, що названий автор, лише як збирач народного фольклору, заслуговував на довічне місце серед митців польської літератури [4, с. 97]. Це стосувалося й обробок легенд, у яких Войціцький показав себе «чимось більшим», аніж звичним їх описувачем, а за збереження манери оповіді та акцентування на подробицях місцевих традицій уготовано К. Войціцькому почесне місце серед польських літературних діячів. Якнайдорожче оцінював М. Грабовський стародавні праці пана Войціцького, його зібрання прислів'їв, притч, пісень, легенд є критик вважав великим скарбом польської літератури, що мало позитивно і потужно вплинути на її еволюцію [4, с. 98]. У своїй фундаментальній праці Грабовський зауважував: «Бачимо, що як збирач старожитності, він дуже корисний польській науці, і цим може ще принести немало користі» [4, с. 99].

Тим не менш і цей письменник не уникнув об'єктивної, але бінарної оцінки критика: «сам пан Войціцький не міг скористатися з власного винаходу помистецьки, бо митцем він не є. Усі його твори не мають індивідуалізму» [4, с. 97-98]. Поряд із цим Грабовський відводив Войціцькому почесні заслуги; як вважав, що С. Гощинський неперевершено змалював гайдамацьку Україну, так і К. Вуйціцькому приписував, що той «найчастіше нас уводить поміж заміщанську шляхту, розкриває нам таємниці її повсякдення, мислення, цінності» [4, с. 97].

Про іншого представника «Зевонії» Д. Магнушевського, читаючи його легенькі, розпорошені в часописах віршики, М. Грабовський висловлювався як про досить перспективного поета – чого, на жаль, не вважав за потрібне сказати про прозові

твори Д. Магнушевського. Відповідно до переконань критика в них простежується наслідування французьких романтиків [4, с. 108]

Висновки дослідження й перспективи подальших наукових розвідок. Отже, найбільш явні поетичні здібності М. Грабовський відзначив у поетів-«Зевончика» Ю. Борковського та Д. Магнушевського, на відміну від прозових творів останнього, де особливого таланту критик не виявив [4, с. 9]. Зрештою, галицьку поетичну школу «Зевонія» вирізняло замилювання слов'янщиною, і перейняття барв народної слов'янської поезії. На думку критика М. Грабовського серед її учасників постали два незрівнянні перекладачі стародавніх і народних творів – Луціан Семеньський і Августин Бельовський, переклади яких, на думку митця, є більшим збагаченням польської літератури, ніж «багато тих творів, які вважають себе автентичними» [4, с. 10].

Упродовж усієї літературної діяльності М. Грабовський у цілому позитивно відгукувався про творчість С. Гоцинського, що частково, на нашу думку, було пов'язано з багатолітньою дружбою обох майстрів. Неоднозначно висловлювався М. Грабовський про К. Войціцького: як збирача фольклору досить високо його підносив, проте не вбачав у нього письменницького таланту.

Загалом же саме явище «української школи» в польській літературі, до якої частково і сам належав, критик оцінював різко позитивно. Відзначав він також внесення цими письменниками в польську літературну мову деякі сміливі зміни, які «схиляли нашу мову до слов'янських витоків, аби перейняти автентичний дух поезії нашого племені. ...Високо цінуємо подібне “освіження” нашої мови» [4, с. 115]. Питання які саме це були зміни залишається відкритим для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гнатюк В. Українсько-польська правобережна романтична література. Вибр. пр. / В. Гнатюк / Відп. ред. Р. Радишевський. К. : МП «Леся», 2008. 636 с.
2. Bar A. Michała Grabowskiego listy literackie. Kraków : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1934. 450 s.
3. Goszczyński S. Podróż mojego życia. Urywki wspomnień i zapiski do pamiętników, 1801 – 1842. Wilno : Nakładem Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 1924. 98 s.
4. Grabowski M. Literatura i krytyka. Pisma M. Gr. T.III. Wilno : nakład i druk T. Glüksbera, 1840. 181 s.
5. Grabowski T. Krytyka literacka w Polsce w epoce romantyzmu : (1831 – 1863). Kraków : Polska Akad. Umiejętności, 1931. 252 s.
6. Grabowski M. Wybór pism krytycznych / Oprac. A. Waško. Kraków : Księgarnia akademicka, 2005. 249 s.
7. Miłosz Cz. Historia literatury polskiej do roku 1939. Kraków : Wydawnictwo Znak, 1994. 526 s.